

FAKTOJ

世界语读物

KAJ

事实
与
幻想

(英) M·布尔顿博士 编著

FANTAZIOJ

中国世界语出版社
ĈINA ESPERANTO-ELDONEJO

FAKTOJ KAJ

事实
与
幻想

FANTAZIOJ

中国世界语出版社
CMA, ESPERANTO-ELDONARO

事实与幻想

*

(英) 布尔顿博士 编著

中国世界语出版社出版
北京科技印刷厂印刷
新华书店北京发行所发行
世界语书刊服务部办理邮购
(北京阜外百万庄路24号)

787 × 1092 毫米 1 / 25 13.5 印张 260 千字

1988 年北京第一版第一次印刷

印数: 1 — 5000 册

ISBN 7 - 5052 - 0029 - 1 / H · 25 (外)

定价: 4.80 元

(取得重印权 限国内发行)

事实与幻想

(英) M·布尔顿博士编著

进修读本

Kun Permeso de la aŭtoro kaj UEA represita
por la enlanda merkato de Ĉinio.

*Ĉi tiun libron mi dediĉas al amikino
radie klerigema,
rapide komprenema,
refortige kuraĝiga —*

Rajna Konstantinova

*kiu mortis la 15-an de aŭgusto, 1983.
Mi volis honori vin vivantan;
nun mi dediĉas la verkon al via kara memoro.*

ANTAŬKLARIGO

Ĉi tiun libron mi destinis, ĉefe, por legantoj, kiuj apartenas al la kategorio de 'progresantoj'. Ne eblas difini tiun kategorion kun zoologia precizeco; sed certe ĝi inkluzivas tiujn, kiuj finis unuan, elementan kurson pri Esperanto, kaj deziras plueniri: kiuj, do, posedas, espereble, sufiĉan gramatikon, por kompreni, kiel konstrui ordinarajn frazojn, kaj sufiĉajn vort-radikojn, por havi materialon, el kiu konstrui ion. Iliaj sekvaj taskoj estas: tiel ekzerci sin en sintakso, ke ili iĝos kapablaj legi, skribi kaj paroli sen konstanta konscia atento al reguloj, kiujn ili konstante aplikos; provizi sin per vortostoko, kiu liberigos ilin de lingva infaneco, permesante interŝanĝojn pli interesajn ol "Ĉu la libro estas sur la tablo?" — "Ne, sed sur la tablo estas du kajeroj kaj unu florcavo." — kaj informi sin pri la esperantista kultura komunumo kaj divers-celaj organizoj, por ke ili kiel eble plej multe profitu de sia nova lingvo-scio, kaj, espereble, ankaŭ iom servu tion, kio ilin servas.

Tamen, ne aperos ia dekreto, limiganta la uzon de ĉi tiu libro nur al novebakitoj, al tiuj, kiuj ĵus finis elementan kurson. Ekzistas en la mondo kelkaj esperantistoj, kiuj antaŭ sufiĉe longa tempo bakiĝis en la milda forno de elementa kurso, sed kiuj ankoraŭ ne... gratenis sin.

Simile: mi pensis pri la aĝogrupo 12-jara ĝis 92-jara; sed tute ne volas definitive malrekomendi la libron ekster tiuj aĝolimoj.

Mi esperas, ke la gvidantoj de progresigaj kursoj trovos la libron utila, sed mi celas ankaŭ niajn multajn, ofte laŭdirde progresemajn, aŭtodidaktajn kaj izolitojn. La divido en 52 ĉapitrojn celas plejparte ĉi tiujn — jen ĉiusemajna tasko, por privata studojaro. Sed ĉiu instruisto aŭ memlernanto elpensos detalojn de praktika uzado laŭ sia bontrovo, en sia situacio.

En pedagogio, kiel en multaj aferoj, dogmema preskribado povas tre misgvidi nin. Tamen, mi verkis ĉi tiun libron, sekvante, laŭ miaj kapabloj, kelkajn ĝeneralajn, iom elastajn, principojn, kiujn mi konfesos.

Mi deziris verki legolibron universalan kaj neŭtralan.

Mi estas brita civitanino (denaska), kaj neeviteble ligita al eŭropa kulturo; mi pasigis nur dek kvin semajnojn el kvindek ses jaroj ekster Eŭropo. Mi ne povas tute senplumigi min de mia eŭropaneco, kaj, estante pirolo, prezenti min sinsekve ankaŭ kiel araon, buceron, haliaeton, kakatuon, pingvenon kaj struton. Ĉiu el ni restas limigita per individua vivospertado. Tio, kion mi tamen vere tre penadis fari, estas, verki libron laŭ miaj limigitaj kapabloj mond-rigardantan: almenaŭ ĉerpi fabelojn kaj mirindaĵojn, homajn atingojn kaj kuriozaĵojn, el ĉiuj kontinentoj kaj multaj landoj; respektive aludi plurajn religiojn; iom sugesti la multecon de diversaj bonintencaj vivostiloj en nia mondo. Mi esperas, ke, celante ian kulturan universalecon, mi ofendis aŭ vundis neniun. Miaj intencoj estas amikaj al ĉiuj.

Ĉi tiu libro estis komisiita de UEA, kaj mi tre forte subtenas la principon de neŭtraleco de UEA. Mi esperas, ke mi sukcesis eviti netaŭgan partiecon; certe mi ofte penis sugesti, ke pri diversaj aferoj ekzistas du vidpunktoj; certe mi penis verki nek kiel brito, nek kiel eŭropano, nek kiel blankulo, nek eĉ kiel virino, sed kiel ano de la homaro. Se iu sentas, ke ie mi iom misfaris kontraŭ laŭstatuta neŭtraleco, mi pardonpetas; tion mi ne faris konscie.

Tamen, oni apenaŭ povus verki ion legindan, kiu estus perfekte senopinia! kaj oni ja trovos ĉi tie kelkajn implicitajn aŭ eĉ eksplicitajn principojn, kiuj espereble estas sufiĉe komunaj al bonintenculoj de diversaj ideologioj, por ne esti atencoj kontraŭ nia neŭtraleco. Se iu ofendiĝas, ĉar mi sugestis, ke paco estas preferinda al milito; ke kompato estas preferinda al krueleco; ke honesta laborado estas preferinda al krimado aŭ ekspluatado; ke lojala amo aŭ amikeco estas preferinda al nesentema senrespondeco en homaj rilatoj; ke inteligenta sciamo kaj larĝa klerigado estas preferindaj al filistrismo kaj obskurantismo; kaj ke respekto al homaj rajtoj kaj al la alieco de aliaj estas preferindaj al privata aŭ publika tiranado — nu, pri tiaj indikoj de opinioj, mi ne pardonpetas.

Post universaleco kaj neŭtraleco venas pedagogiaj principoj. Mi penis verki libron varian kaj interesan, ĉar neniu multon lernas el libro, kies enhavo neniel instigas al legado. Mi demandis al mi, kion homoj plej ĝenerale deziras legi, kaj mia provizora respondo

estis: rakontojn, verajn aŭ fantaziajn, kiuj igas ilin streĉe atenti, miri, kortuŝiĝi aŭ ridi.

Mi ne garantias, ke ĉio, kion mi prezentas kiel fakton, estas vera: mi ne persone ĉeestis ĉion! sed ĉion mi vere trovis ie, plejparte en konsult-libroj, prezentitan kiel veran. Simile, mi esperas, ke ĉiuj fabeloj estas aŭtentikaj specimenoj el la folkloro de diversaj landoj.

Mi pasigis multajn semajnojn en entute ses grandaj bibliotekoj, serĉante materialon ne jam tro gurde cititan, esplorante kelkcentajn librojn kaj gazetojn, el kvar jarcentoj kaj en kvar lingvoj.

La fabeloj, kiujn oni legos tie ĉi, ne estas simplaj tradukoj de la verkoj, kiujn mi elfosis el multaj lokoj, eĉ el forgesitaj antropologiaj fak-gazetoj. Grandegaj estas miaj ŝuldoj, kaj la ŝuldoj de ĉiuj kulturamantoj, al tiuj folkloristoj, kiuj, ofte venkante grandajn malfacilaĵojn, surpaperigis naciajn aŭ tribajn fabelojn, antaŭ la pereco de buŝaj tradicioj. Mi penis respekti ĉiun fabelon kaj ne modifi la etoson; sed mi permesis al mi iom reverki, por iom klarigi ion al tutmonda legantaro; por aldoni lokajn detalojn kiel ekzemple nomojn de birdoj, plantoj, pladoj, vestoj; por krei pli konvinkajn konversaciojn. Ofte mi serĉis, por riĉigi la fabelojn, detalojn en aliaj konsultlibroj. Mi esperas, ke mi nur esperantigis kaj kvazaŭ tutmondigis la fabelojn; ne mistraktis ilin.

Intereso estas nepre necesa; sed per tiu intereso devas veni instruado. Miaj aliaj pedagogiaj principoj estas jenaj:

Prudenta patrino ne atendas, ke la bebo, kiu lunde nutriĝis nur per lakto, jam marde manĝos meleagraĵon kun majonezo, poste meringojn kaj marcipanon kun glaso da muskatvino. Perceptema instruisto rimarkos, ke la libro estas iom gradigita rilate al gramatiko; kaj ke mi penis plejparte uzi relative simplan stilon, almenaŭ sen kap-rompaj frazkonstruaj enigmoj; ankaŭ ke mi penis enkonduki, sisteme, multajn utilajn esprimrimedojn, kiujn postkomencantoj ofte ankoraŭ ne tute regas, kiel ekzemple ĉiujn korelativojn kaj ĉiujn participojn.

Sed prudenta patrino ankaŭ ne atendas, ke la bebo nutriĝu nur per lakto dum tri jaroj. Se neniu puŝas nin en la riĉe interesan mondon, estas tre facile, resti eĉ dum jaroj iaspeca apenaŭ-postkomencanto, rondirante en la kaĝo de sia minimumeco. Kun

mizere malgranda vortaro, ni ne povas preparoli ion ekster la plej banalaj rutinoj.

Mi do tute intence celis kiel eble plej multe pligrandigi por la postkomencantoj la vortostokon, kaj, ekzemple, montri, ke ekzistas multaj fak-termoj en diversaj fakoj. Mi ankaŭ speciale penis, enmeti multajn vortojn pri ekster-eŭropaj fenomenoj.

Unu el la grandegaj meritoj de Esperanto estas, ke, kiam ni posedas la gramatikan bazon, ni povas tuj plene utiligi iun ajn novan vorton; ne necesas parkerigi ian idiotismon ligitan ĝuste al tiu vorto. Tial, pligrandigi nian esprimkapablon ne postulas tiom da memoro-ŝargado, kiel ĉe naciaj lingvoj.

La malamikoj de Esperanto ofte asertas, ke ĝi estas nur ia tro-simpligita, minimuma lingvo, ekzemple ne taŭga por poezio, profunda romano aŭ intima konversacio. Superabundas atestaĵoj, ke tio estas absurda kalumnio. Sed estas bedaŭrinde, se novebakitoj daŭre kondutas, kvazaŭ tiu kalumnio estus vera; porkomencanta poŭvortaro tute ne indikas la veran kulturalan riĉecon de Esperanto. Mi do konscie penis puŝi la leganton ekster la poŭvortaran palisaron. Mi tamen uzis unu faciligilon: spertulo rimarkos, ke mi multe pli ofte dividis kunmetitajn vortojn per streketo, ol oni farus en pure beletra verko.

Mi esperas, ke ĉi tiu libro per plezuro puŝos al progreso.

Oni ne verkas tian libron sen helpo. Mi kore dankas multajn, kiuj helpis min diversmaniere: Hilda Cartlidge, Vlasta Uršič-Grdanovič, Eileen Griffiths, d-ron Kathleen Hall, Daphne Hereward, Luis Hernandez, David Hill, d-ron J.P. Humberst, IKUE, d-ron T.H. Kirk, William Leaf, Philippa Maddern, Sally Purcell, Reto Rossetti, Tibor Sekelj, Societon Sherlock Holmes de Londono, Lily Sherwin, informantin ĉe la Sovetia Ambasadorejo en Londono, Paul Ticher, d-ron John Walker, d-ron J.C. Wells, Muriel Woodward.

Mi dankas al la brita ĵurnalo *Guardian*, kiu permesis uzadon de la neordinara fotoĵo, farita de Denis Thorpe, kaj eĉ tre afable permesis tiun uzadon sen pago; kaj al la Muzeo Guimet, Parizo, kiu permesis uzadon de la fotoĵo de Harita Tara.

Fine, mi speciale dankas al la nelacigebla, ĉiam helpema personaro de la Bodleja Biblioteko, Oksfordo; kaj al d-ro Humphrey Tonkin, d-ro Ulrich Lins kaj d-ro Victor Sadler, kiuj en siaj diversaj funkcioj ĉe UEA konstante montris ekzemplan paciencon kaj inteligentan komprenemon al aŭtorino, kiu, kvankam kontraŭvole, dum du jaroj kaj duono ŝarĝis ilin per bela sortimento da promesoj, prokrastoj, problemoj kaj pardonpetoj.

Kaj mi dubas, ĉu mi estus venkinta miajn malfortecojn kaj finverkinta la libron, sen la fidela amikeco de tiu, al kiu mi dediĉas ĝin.

MARJORIE BOULTON

Oksfordo, septembro 1980.

TABELO DE ENHAVO

1.	Faktoj kaj fantazioj	17
	Versareto pri la akuzativo – Granda, malgranda – Loknomoj	
2.	Du fabeloj el Ganao	23
	Giganta floro – Limoj pri lingvokapablo	
	Versareto pri korelativoj [1] – Fonetika festo – Enigmo	
	Trafa riproĉo – Klaraj mesaĝoj	
3.	Proverboj	31
	Sango el provtuboj – Versareto kun du utilaj adverboj	
	Fruaj scioj – Miskomprenoj – Logiko	
4.	Fabelo el Tibeto	39
	Pli da proverboj – Versareto pri korelativoj [2]	
	Nc trovebla en la bestĝardeno! – Sur kolegia afiŝ-tabulo	
	Sur pordo en laboratoria komplekso	
5.	Kiel utila Esperanto jam estas!	47
	Kukoloj en la nesto – Versareto pri 'ig' kaj 'iĝ' – Takto	
	Kiel pastro sakras – Novaj proverboj	
6.	Geedza dialogo	55
	Versareto pri korelativoj [3] – Io pri loknomoj – Novaj proverboj	
7.	Fabelo el Etiopujo	63
	Festenoj – Novaj proverboj – Versareto pri la refleksivo	
	Mesaĝoj al aliaj planedoj	
8.	Unuaj plumamikoj [1]	71
	Versareto pri korelativoj [4] – Bela diro pri instruado	
	Ekster fabriko – Novaj proverboj – Kiel difini malsaĝon?	
9.	Fabeloj el Aŭstralio	79
	Novaj proverboj – Versareto pri la akuzativo de direkto	
	Bonhumoraj maljunulinoj	
10.	Unuaj plumamikoj [2]	87
	Versareto pri korelativoj [5] – Bestaj loknomoj – Novaj proverboj	
	La mirinda homo – Indaj por poemoj de Katulo	
11.	Fabelo el Nepalo	95
	Novaj proverboj – Valora penso – Versareto pri kvar	
	gramatikaj eroj – Mirinda naturo – Loknomoj – En restoracio	
	Magnetofona servo – Kiam oni rapide skribas	

12.	Testamentoj	103
	Versareto pri 'da', 'de' kaj 'el' – Novaj proverboj – Bela penso Nescio povas esti utila, se...	
13.	Fabelo el Albanujo	111
	Versareto pri 'se' – Lingvaj bariloj – Novaj proverboj Humana helpo – Modesteco – La arto reklami	
14.	El la buŝoj de infanoj	119
	Novaj proverboj – Versareto pri 'ejo', 'ujo', 'ingo' Helpema hundo – Pronoma problemo La obeema kanibalo – Nobla reklamo	
15.	Fabeloj de eskimoj	127
	Novaj proverboj – Malhonesta mediumo Versareto pri 'op', 'obl' kaj 'on' – Entreprenemo – Jen privilegio!	
16.	Parolantaj birdoj	135
	Novaj proverboj – Pensiga statistiko – Aliaj parolantaj birdoj Okulego – Epitafo	
17.	Fabelo el Turkujo	143
	Novaj proverboj – Preteco por krizo – Kiel la bestoj parolas Strangaj profesioj – Besta inteligenteco – Pensigaj vortoj Alte kaj malalte – Malnova viando! – Kelkaj enigmoj La zodiakaj konstelacioj	
18.	Penanto kaj plendanto	151
	Versareto pri 'ajn' – Novaj proverboj – Ĉu vi deziras multan oron?	
19.	Fabelo maoria el Nov-Zelando	159
	Novaj proverboj – Interpunkcio	
20.	Iom pri muziko kaj muzikistoj	167
	Novaj proverboj – Pensigaj vortoj – Pri kalkulado Avizo en stacidomo	
21.	Fabelo de indiana tribo en Usono	175
	Novaj proverboj – Versareto pri kunmetado de vortoj Strangaj pafaĵoj	
22.	El la historio kaj legendoj de la spunera tribo	183
	Novaj proverboj – Supersignoj – Lingvaj bariloj – Reklamoj Por memori la planedojn de nia sunsistemo – La naŭ planedoj	
23.	Fabelo el Kamboĝo	191
	Novaj proverboj – Versareto pri 'per' kaj 'kun' Problemo en internacia juro – Anonceto	
24.	Atingoj en alta aĝo	197
	Novaj proverboj – Versareto pri 'ind' kaj 'end' «Lingvaj Respondoj»	

25.	Fabelo de la vaskoj	205
	Pensigaj vortoj – Sur pordo de biblioteko	
26.	Juĝejaj komedioj [1]	213
	Novaj proverboj – Versareto pri 'um'-vortoj	
	Alarmo pro troa varmo – Pensigaj vortoj – Menspreteco	
27.	Fabelo el Samoo	221
28.	Juĝejaj komedioj [2]	229
	Novaj proverboj – Versareto pri homaj afiksoj – Pensigaj vortoj	
	Ne mortu porko por rabena forko!	
29.	Fabelo el Maroko	237
30.	Vortaj sportoj	243
	Novaj proverboj – Versareto pri kvar vortoj	
	Reklamoj en butikaj fenestroj	
31.	Fabelo el Birmo	253
	Novaj proverboj – Por bird-amantoj – Pensigaj vortoj	
	La mirinda naturo – Semantiko	
	Versareto pri ses vortoj foje intermiksita	
32.	Interspeciaj amikecoj [1]	261
	Novaj proverboj – Versareto pri 'kvazaŭ'	
	Kuracista takto – Jura problemo	
33.	Fabeloj el Nov-Hebriidoj	269
	Novaj proverboj – Versareto pri frazoj kun participoj	
	Lingvaj bariloj – En la banko – Niaj infanoj	
34.	Interspeciaj amikecoj [2]	275
	Novaj proverboj – Parolis la lasta dido	
35.	Ciganoj kaj ciganaĵaj fabeloj	281
36.	Interspeciaj amikecoj [3]	289
37.	Ekstravagancaj fabeloj	297
	Novaj proverboj – Versareto pri du vortoj	
38.	Monstroj de nia fantazio	303
	Grava averto! – Limeriko	
39.	Fabelo el Irlando	311
	Novaj proverboj – Lingvaj bariloj	
40.	Realaj monstroj de la pratempo	317
	Pensiga diro – Statistika strangaĵo – Novaj proverboj	
41.	Fabeloj el Rumanujo	325
	Novaj proverboj	